

Пристинський Б. О.

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції
України Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Бідняк Г. С.

завідувач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Проведення судової експертизи є однією з найважливіших слідчих (розшукових) дій. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило чимало коректив в процесі роботи не тільки правоохоронців, але і судових експертів. Артилерійські обстріли, ракетні атаки, повітряні тривоги – це тільки невелика частина тих умов в яких щоденно працюють судові експерти. Іноді, розкриття деяких правопорушень є абсолютно неможливим без відповідного висновку експерта. Станом на сьогодні є чимало класів, видів, підвидів експертиз, що мають значення для досудового розслідування. Проте з початком війни суттєво збільшилась кількість знищеного або пошкодженого майна громадян, внаслідок чого у роботі слідчих значно підвищилася частка постанов про призначення судових будівельно-технічних експертиз, що справедливо привертає увагу науковців та практиків.

Судова будівельно-технічна експертиза – це процесуальна дія, яка полягає в проведенні досліджень та наданні експертом висновку з питань, які підлягають доказуванню у конкретній справі (цивільній, господарській, адміністративній) або у кримінальному провадженні [1, с. 81]. Відповідно до пункту 5.1 розділу 2 Наказу Міністерства Юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» одним із основних завдань будівельно-технічної експертизи є визначення вартості будівельних робіт, пов'язаних з переобладнанням, усуненням наслідків залиття, пожежі, стихійного лиха, механічного впливу тощо [2].

Саме вирішення питання про вартість будівельних робіт, пов'язаних з

усуненням наслідків певного руйнування або пошкодження нерухомого майна є особливо актуальним в аспекті проведення будівельної-технічної експертизи в умовах воєнного стану, оскільки переважна більшість проведення таких експертиз станом на сьогодні викликана кримінальним правопорушенням, яке передбачено ст. 438 КК України (Порушення законів та звичаїв війни) [3]. Громадяни, чиє нерухоме майно було пошкоджене або знищене внаслідок обстрілів з боку російської федерації подають відповідні заяви до правоохоронних органів, після чого уповноваженими особами вносяться дані до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відповідно до офіційної статистики з веб-сайту Офісу Генерального прокурора України – ст. 438 КК України (Порушення законів та звичаїв війни) є одним із найпоширеніших кримінальних правопорушень, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Таким чином, статистичні дані свідчать про наступне: за 2022 рік було зареєстровано 60 387 випадків порушення законів та звичаїв війни, за 2023 рік – 60 944 випадки, а в період часу з першого грудня по тридцять перше серпня в Єдиному реєстрі досудових розслідувань було зареєстровано 18 413 випадків даного кримінального правопорушення. Отже, загальна кількість випадків порушення законів та звичаїв війни з початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну до 31 серпня 2024 року становить 139 744 кримінальних правопорушень [4].

Однією з найбільших складностей проведення судової будівельно-технічної експертизи по вищевказаному випадку є відсутність можливості проведення безпосереднього дослідження об'єкта нерухомості експертами на місці, внаслідок чого у постановках слідчі зазвичай просять про проведення експертизи за наданими ними матеріалами без надання об'єкту на дослідження. Саме по собі таке дослідження є можливим, проте питання щодо його об'єктивності викликають розумні сумніви, адже нерідким є випадок, коли заявник або потерпілий не можуть назвати такі дані як: дата побудови будинку, опис конкретних його пошкоджень, технічна документація щодо земельної ділянки на якій розташовано будинок та інші важливі дані. Відсутність даної інформації може негативно вплинути на хід дослідження, та в результаті відтворити таку суму відновлення пошкоджень будинку, яка не буде відповідати фактичній.

Також, навіть при дослідженні експертами об'єкта на місці, виникають певні особливості щодо роботи експертів. Оскільки причиною руйнувань будівель переважно є дія на них вибуху снарядів або ракет – це пов'язано з небезпекою для життя та здоров'я експертів, через можливість залишення на місці події боєприпасів, які не детонували. З огляду на це, при проведенні таких досліджень на самому об'єкті необхідним є залучення спеціалістів вибухотехніків, а також призначення слідчим комісійної судової будівельно-технічної та військової експертизи, а також призначення вибухово-технічної експертизи. Наприклад, зазначені процесуальні дії були виконані працівниками Державного бюро розслідувань при розслідуванні злочину,

передбаченого ч. 1 ст. 438 КК України, щодо здійснення військовослужбовцем РФ двох пострілів осколково-фугасними снарядами із 125 мм танкової гармати прямою наводкою по будівлі стаціонарного корпусу Комунального некомерційного підприємства «Тростянецька міська лікарня» Тростянецької міської ради, Сумської області [5].

При призначенні судової будівельно-технічної експертизи за фактом правопорушення передбаченого статтею 438 КК України доцільними вагомим значення для розслідування набувають такі питання до експерта:

- Яка вартість відновлювальних робіт внаслідок знищення будинку, загальною площею 90,0 кв.м., дата побудови 1962 рік, за адресою: *адреса об'єкта?

- Який розмір завданої матеріальної шкоди будинку, загальною площею 90,0 кв.м., дата побудови 1962 рік, за адресою: *адреса об'єкта в наслідок його знищення?

- Які пошкодження виникли внаслідок артилерійського обстрілу будинку, загальною площею 90,0 кв.м., дата побудови 1962 рік, за адресою: *адреса об'єкта?

- Чи належить пошкоджена внаслідок обстрілу будівля загальною площею 90,0 кв.м., дата побудови 1962 рік, за адресою: *адреса об'єкта за архітектурним вирішенням (стилем) до категорії культових споруд: храмів, церковних споруд?

Важливим аспектом призначення експертизи органами досудового розслідування є дотримання процесуальних вимог отримання документів та порядок надання матеріалів для експертизи. Призначення експертизи здійснюється шляхом винесення постанови слідчим або прокурором. Станом на сьогодні, в законодавстві України не існує єдиної та чіткої форми постанови про призначення судової будівельно-технічної експертизи, і вони можуть змінюватися в залежності від вимог конкретної експертної установи, регіону її знаходження. Проте, аналізуючи мету та специфіку проведення судової будівельно-технічної експертизи за фактом пошкодження майна внаслідок порушення законів та звичаїв війни, а також частину 2 статті 244 КПК України (розгляд слідчим суддею клопотання про проведення експертизи), стає зрозумілим, що в постанові мають бути зазначені:

- 1) орган досудового розслідування, в якого знаходиться відповідне кримінальне провадження;

- 2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким призначається експертиза;

- 3) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

- 4) експерт, якого необхідно залучити, або експертна установа, якій необхідно доручити проведення експертизи;

- 5) перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом [6].

Постанова надсилається до відповідної експертної установи, разом із

супровідним листом, а також додатками до постанови, якими можуть виступати:

- копія технічного паспорту будівлі;
- копія допиту потерпілого;
- фототаблиця пошкоджень будівлі;
- план земельної ділянки тощо.

Як відомо, вибір експертної установи здійснюється з урахуванням виду експертизи, об'єктів дослідження та характеру питань, які підлягають вирішенню. В Україні існує система судово-експертних установ, в яких провадяться судові експертизи. При проведенні експертизи поза експертною установою в ухвалі про призначення експертизи вказується конкретний фахівець, якому доручається проведення експертизи [7].

У випадку прийняття прокурором рішення про зміну підслідності відповідно до частини 2 статті 218 КПК України (Місце проведення досудового розслідування) до експертної установи, яка проводить експертне дослідження, разом з постановою про призначення експертизи також надсилається повідомлення, в якому слідчий або прокурор просять направити висновки експерта на юридичну адресу органу досудового розслідування, за яким закріплено підслідність кримінального правопорушення [6].

Отже, проведення судової будівельно-технічної експертизи в умовах дії правового режиму воєнного стану має низку особливостей, пов'язаних в першу чергу із забезпеченням особистої безпеки судових експертів під час дослідження об'єктів нерухомості. Важливим аспектом також є комплексний підхід експертів до вивчення об'єкта та їх взаємодія з правоохоронцями задля досягнення повноти та достовірності фактичних даних у своїх висновках.

Список використаних джерел:

1. Качан Д. В. Особливості проведення будівельно-технічної експертизи // матеріали круглого столу. С. 81. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/5206/1/0046949.pdf#page=82>.
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства Юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 07.09.2024 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Офіс Генерального прокурора України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua>.
5. Вирок Тростянецького районного суду Сумської області від 14.02.2024 у справі № 588/1363/23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116968500>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 07.09.2024 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
7. Пиріг І.В., Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.